

СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ИДЕЯТА ЗА НЕПРЕКЪСНАТО ОБРАЗОВАНИЕ

Галя Бонева

Новите социални и икономически реалности извеждат нови предизвикателства пред всички сфери на социалния живот. Те са свързани с динамиката и промените, характеризиращи съвременното информационно общество. Основните характеристики на съвременната ситуация са:

- Бързи промени във всички сфери и дейности. Това обуславя своеобразен процес на преходност на ценности, идеали, потребности;

- Нарастват проблемите, свързани с подготовката на подрастващото поколение за ефективна професионална и социална реализация. Вече не е възможно да се подготвят младите хора за стабилни работни места, тъй като статута на много професии ще се измени. Все по-очевидна става необходимостта от подготовка, която да осигури на подрастващите възможности за непрекъснато преустройство при промени в условията;

- Необходима е промяна в методи, форми и средства на обучение и възпитание, за да

бъдат в съответствие с новите информационни дейности.

Всички тези процеси поставят нови, конкретни проблеми пред образованието, които могат да се определят в следните направления:

1. Поради увеличаване обема на информацията и нейното бързо остаряване, става все по-трудно да се открие, това което е необходимо за обучението и възпитанието на подрастващите и за тяхната реализация - духовна, практическа, социална. Промените поставят нови изисквания при определяне на съдържанието на образованието и педагогическите технологии, както и на възможностите за диагностика на постиженията на учащите се и педагогическите кадри.

2. Новите предизвикателства налагат да се очертаят параметрите на новия модел за личност със съответни качества, адекватни на променените условия, а именно - адаптивност, комуникативност, самостоятелност, вариативност, формиране на нестандартно, критично мислене, развитие и утвърждаване на социални умения и стратегии на

поведение при изпълнение на различни роли, в различни социални групи.

Така например известният футуролог Ал. Тофлър в книгата "Шок от бъдещето" определя новия тип личност, който е необходим на XXI век (2). Нарича го "асоцииран човек," тоест отворен към промяна, движение, изменение, личност с висока степен на адаптивност, гъвкавост, комуникативност, самостоятелност (самостоятелност на мисленето, самостоятелност на действията, умения за самоанализ, самоконтрол и непрекъснат стремеж към самоусъвършенстване). Тези цели предполагат използването на активни методи на обучение, рационално използване на форми и средства при учебно - възпитателната работа. Все по-добре се осъзнава необходимостта от увеличаване дела на самостоятелната работа при подготовката на подрастващите в училище и в Университета, повишаване ролята на самообразованието в процеса на личностно изграждане и професионална реализация.

Като най-значим ориентир в новата образователна стратегия на ЮНЕСКО се приема докладът на комисията Делор озаглавен "Образованието: цяло съкровище се крие в него" (публикуван през м. април, 1996 г.) (1, 228). Основната идея която се утвърждава многостранно е, че трябва да се учим цял живот. Както

посочва Колин Пауър "съкровището всъщност е самата способност да се учи, т. е. козът на всяко човешко същество и на всяка култура, който както в приказката трябва да се разработва и използва съзнателно" (1, 230). Докладът препоръчва създаването на специализирани степени в образователната система на формално и неформално равнище, които да осигурят условия за непрекъснатост на образованието. Като целесъобразно се препоръчва многообразие едновременно на съдържанието на образованието и на времевия период, в който се реализира. Обосновава се идеята за редуване на периоди на учене и периоди на труд (1, 236). Основните, ключови фрази в този документ са "образование за всички, през целия живот", "образование без граници" (1, 248). Това са нови идеи, които предоставят "предимствата на гъвкавостта, разнообразието и достъпността във времето и пространството" (1, 257).

В съответствие с новата концепция за образователните стратегии в страните от Европейския съюз и другите развити страни се определят и целите на образованието, които макар и с различни формулировки във всяка от страните, съдържат следните основни акценти:

— Образование, с индивидуално личностна ориентация, отчитащо потребностите, стремежите, възможностите за усвояване на определена система от ключови зна-

ния, умения и навици, реализиращо се с индивидуален темп в различни времеви периоди;

- Придобиване на умения от всеки индивид за перманентно образование и развитие, разгръщащо се на основата на собствените усилия, т. е. чрез самообразование;

Новата образователна концепция на ЮНЕСКО е с ориентация към идеята за непрекъснато, преповтарящо се, постоянно образование, т. е. образование през целия живот. Тази идея се разбира като образование, свързано с работата или с кариерата. В доклада Делор, се използва дефиницията "образование през целия живот", която заменя утвърдения до този момент термин "непрекъснато образование" (1, 257). Чрез новата формулировка се изразява предпочитанието на европейските специалисти, образованието да се осъществява в рамките на формалните структури на училището и висшите учебни заведения.

Въз основа на направените анализи, разкриващи предпоставките за новата образователна стратегия, в изследването се поставя за цел да се представи идеята за непрекъснато образование, като се разкрият основните измерения, характеризиращи реализирането на системата:

1. Непрекъснатост на образованието във времето - през целия човешки живот с цел усвояване и

усъвършенстване на професионалния и социален статус.

В този аспект образователната дейност се разбира като непрекъснато, продължаващо образование през целия живот. Базовото образование се явява като предпоставка за по-нататъшното образование. За да се реализират задачите е необходимо създаването на условия за плавен образователен преход, за равен старт на входа на всяка следваща структура. В последните години в повече страни се разширява достъпа до средно и висше образование за различни категории хора, засилва се ролята на следдипломната специализация с оглед осигуряване на по-добри професионални компетентности. Все по актуално звучене придобива идеята за създаване на възможности за паралелно (успоредно) учене по различни програми - бакалавърски, магистърски, докторски, което създава възможности за по-голяма мобилност и вариативност на подготовката.

Съвременната образователна ситуация се характеризира с разпостраняване на различни форми на образование, различни от традиционните. На преден план се извеждат нови възможности, основаващи се на засилено използване на технологиите в образованието. Създават се възможности за промени на социалния и професионалния статус на индивидите, за задоволяване

интересите и потребностите в свободното време. Освен това те са по-гъвкави, съобразени са с потребителите на образователни ценности - дистанционно обучение, кореспондентско обучение, отворени образователни системи, образователни програми чрез използване възможностите на масмедията (обучение чрез радио и телевизия), а в последните десет години и образование чрез Интернет и директно предаване на информация чрез сателит.

Новите образователни технологии ще осигурят по-голям достъп в учебните заведения, до библиотеките и информационните центрове и по този начин образованието ще се превърне в необходим, непрекъснат, продължителен, а и значително по-достъпен процес.

2. Непрекъснатост на образованието в пространството

Разбира се, като естествен преход от институционализирано образование към образование, реализиращо се в различни други форми. Целта е постигане на единство на формално и неформално образование. Напълно разбираемо е, че в определени периоди на човешкия живот преобладават институционализираните форми, а впоследствие се създават предпоставки за едновременно осъществяване на образование във формалните структури и по неформален път.

В учебните заведения младите хора прекарват 5-6 часа. Остана-

лото време, или както се определя "свободното време" може да се използва за образование или самообразование, съобразно личностните предпочитания и възможности. За целта могат да се използват разнообразни форми: клубове, школи, самостоятелна работа по образователни компютърни програми, използване възможностите на обучение чрез различните масмедии. Освен това в училище и в Университета подготовката на подрастващите трае до 18-22-годишна възраст. В следващите жизнени периоди, за да бъде всеки индивид добре подготвен се налага непрекъснато да повишава квалификацията си или да получи преквалификация за друго работно място или дейност.

3. Непрекъснатост в образованието в индивидуално-личностен аспект.

Идеята се свързва с актуалната потребност от самоактуализация на личността, за да може да се утвърждава и решава различните проблеми и задачи, пред които е изправена. Основните измерения на тази потребност са: съзнателност, самостоятелност, собствени усилия, активност, съзнателна работа над себе си, самообразование, самоусъвършенстване. Има се предвид удовлетворяване на потребността от образование като иманентна характеристика на всяко човешко същество за да може да се реализира

като личност в различните сфери на социалния живот.

4. Непрекъснатост - като международна интеграция на образованието.

Разбира се, като многопосочност на методи, форми, организация, управление, изготвяне на проекти, прогнози, признаване на дипломите, степени, звания и др. В последните години това е едно от най-перспективните направления за усъвършенстване на образователните стратегии и доближаване до Европейските образователни ценности.

5. Непрекъснатост в рамките на самата образователна система

Реализира се чрез възможностите за преход от степен в степен, чрез демократичност и масовост при

навлизане в различните образователни институции, чрез даване на равен шанс на входа и осигуряване на равни възможности за доказване на образователното ниво на изхода.

Все по-добре се разбира от всички, че не е възможно да се подготвят младите за стабилни работни места, защото много професии ще променят своите функции или ще изчезнат поради технологичните промени. Ето защо е необходимо подрастващите да получат подготовка, която да им осигури възможност да се приспособяват към бързо променящия се свят. Освен това актуално звучи идеята за "социализацията на втория шанс", т.е. образование за възрастните, което определя и възможностите за техния активен живот, за професионална и социална реализация.

ЛИТЕРАТУРА

1. Пауър, К. Образованието: средство или кратък преглед на доклада Делор и какво предлага той за обновяване на образованието; Бхола, Х. Прогнози за политиката за образованието на възрастни в доклада Делор. - Перспективи, 102/103, XXXVII, № 213, юни-септември, 1997.

2. Гофлър, А. Шок от бъдещето. С., 1993 г.

CURRENT DIMENSIONS OF THE IDEA FOR CONTINUOUS EDUCATION

GALIA BONEVA

Summary

In the article are analyzed some preconditions and main parameters of the idea for the realization of continuous education